

Ana Ina Palmer

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Ravni empatije po Thomasu Fuchsu

Članek se loteva kritičnega pretresa Fuchsovega dela *Levels of Empathy – Primary, Extended, and Reiterated Empathy* (2017), v katerem empatijo utemelji na utelešeni interakciji med posamezniki. Fuchsova teorija se zavzema za vpeljavo povezujočega koncepta empatije, katero razdeli na tri ravni ali nivoje – primarno, razširjeno in ponovljeno empatijo. Naše razumevanje drugih naj bi temeljilo na predrefleksivni telesni vzajemnosti, ki naše telo razširi in poveže s telesom drugega. Čeprav je teorija nedvomno zanimiva, vseeno zadene ob nekaj težav. Fuchs v članku ne poda svoje definicije empatije, temveč jo preprosto umesti v interakcijo s soljudmi. Teorija sama je preveč omejena na »dva utelešena subjekta v interakciji« in tako izpusti vse primere pojava empatije, ko ta ni vezana le na dva subjekta v neposredni medsebojni bližini. Glavni namen Fuchsovega koncepta ravni empatije naj bi bil z enotno (interakcijsko) teorijo preseči prepad med nami in drugimi, a mu tudi to ne uspe popolnoma.

Ključne besede: empatija, interakcijska teorija, utelešena kognicija, epistemologija

Uvod

Tema empatije v zadnjih letih postaja vedno bolj priljubljeno raziskovalno področje za humanistične in znanstvene panoge, ki se iz različnih vidikov ukvarjajo z vprašanji njenega pojava, temeljev, razvoja in pomena za človeštvo. Ob filozofskemu pregledu zgodovine pojma se srečamo z različnimi definicijami in teorijami nastanka, ki nas vodijo od njenih prvih omemb pri Aristotelu, preko vzpona in razvoja v času nemške estetike 19. in 20. stoletja, do sodobnih nevroznanstvenih hipotez o obstoju bioloških temeljev empatije (npr. zrcalni nevroni).

Raziskovalno polje empatije je izjemno široko in odpira mnogo zanimivih vprašanj, v pričujočem članku pa se bomo gibal predvsem v epistemološki sferi in temo omejili na kritičen pregled Fuchsovega članka *Levels of Empathy – Primary, Extended, and Reiterated Empathy* (2017), v katerem empatijo utemelji na utelešeni interakciji med posamezniki, specifično na neposrednih srečanjih s soljudmi, ki so del našega vsakdanjika (Fuchs, 2017: 42).

V prvem delu se bomo osredotočili na kratek pregled pojma empatije kot uvod v Fuchsovo teorijo ravni, ki bo osrednja tema drugega dela članka. Ta bo v začetku obravnaval že sprejete teorije družbene kognicije, nato pa nas na njihovih temeljih popeljal v spoznavanje Fuchsove predlagane nadgradnje le-teh in predstavil poj-

me primarne (*primary*), razširjene (*extended*) in ponovljene (*reiterated*) empatije. Zaključek bo posvečen kritičnemu pregledu obravnavane teorije in možnih problemov, ob katere le-ta zadene.

Kaj pravzaprav je empatija?

Empatijo lahko najpreprosteje opišemo kot spontano delitev afekta, ki se pojavi v družbeni interakciji s soljudmi in do katere pride, ko smo neposredno (»v živo«) ali posredno (o tem slišimo, preberemo) soočeni z vedenjem ali čustvovanjem druge osebe. Gre za nezaveden odziv, na katerega pojav sami nimamo neposrednega vpliva, lahko pa se ga naučimo do neke mere nadzirati (dober primer tega so zdravniki, pri katerih pomanjkanje nadzora nad empatijo lahko vpliva na delovno učinkovitost). Odziv sam je preplet bioloških, karakternih in družbenih dejavnikov, zato se razlikuje od posameznika do posameznika – ljudje se rodimo z določenimi predispozicijami za razvoj empatije, slednji pa je odvisen od našega okolja, vzgoje in zunanjih vplivov ter tako bistveno povezan z oblikovanjem naše osebnosti v času odrasčanja (Palmer, 2018: 4).

V osnovi lahko empatijo definiramo kot sposobnost človeka, da se vživi v stanje drugega, se postavi v njegov psihološki okvir, mentalno stanje ali specifično situacijo. Z njeno pomočjo lahko na nek način prečkamo miselni prepad med sabo in soljudmi ter se vživimo v njihovo čustvovanje, razmišljanje, motive in namere. Tako lahko spoznamo, kaj neko stanje ali situacija pomenita za drugo osebo, kaj ta ob njej doživlja in razmišlja ter kakšna čustva jo ob tem prevevajo. Stanja, ki so predmet naše empatije, so lahko psihološke, čustvene ali fizične narave (Wispé, 1986: 318).

Empatijo danes razumemo kot bistven del človeške narave in pomanjkanje le-te pri posamezniku pogosto povezujemo s pomanjkanjem človečnosti oziroma humanosti same. Naša sposobnost čustvenega odzivanja na stanje drugih predstavlja temelj za naše življenje v družbi, kot jo poznamo, saj na njeni podlagi razvijamo etično, pravno, moralno in družbeno ureditev, ki cilja na skupno dobro vseh. Empatija predstavlja temelj naših medosebnih odnosov, obenem pa se sama prav v teh tudi ohranja (Palmer, 2018: 4).

Načeloma smo vsi, ljudje in živali, sposobni skrbeti za druge, kar temelji na naših primarnih arhaičnih mehanizmih, ki posamezni vrsti narekujejo sodelovanje in medsebojno pomoč, da ima ta boljše možnosti za preživetje – princip, na podlagi katerega smo oboji nagnjeni k zadrževanju v večjih skupinah, ki po eni strani zahtevajo prilagajanje drug drugemu, obenem pa posamezniku zagotavljajo večjo varnost. Pri ljudeh je ta skrb močnejša in bolj razvita, zato empatijo pogosto vidimo kot izključno človeško lastnost – za razliko od živali, ki se pri skrbi za druge osredotočajo predvsem na »svoj krog« oziroma bližnja bitja iste ali sorodne vrste (čredni nagon), lahko naša empatija zajame tudi ljudi, ki niso v naši neposredni

bližini, in situacije, katerim nismo bili priča. Sposobnost empatije tako verjetno ni izključno človeška, v primerjavi z živalmi je le bolj razvita, obenem pa tudi družbeno in kulturno pogojena (Palmer, 2018: 6).

V sodobnem času empatija predstavlja vse bolj pomemben predmet raziskav različnih področij in ved – najdemo jo v filozofiji, psihologiji, medicini, nevroznanosti, estetiki, zgodovini, sociologiji, literarni teoriji itd. Zaradi svojega pomena za različna področja in posledično obravnavo koncepta iz mnogih različnih perspektiv se pojavlja problem pri enotni definiciji pojma oziroma odgovoru na vprašanje, kaj empatija pravzaprav je. Osrednje razprave znanosti, ki raziskujejo pojav in pomen empatije, lahko strnemo v eno na videz preprosto, a v resnici precej kompleksno vprašanje: kako definirati, razumeti in razložiti empatijo?

Ravni empatije po Fuchsu – primarna, razširjena in ponovljena

Danes z izrazom empatija navadno označujemo človekovo osnovno sposobnost prepoznati in razumeti soljudi kot sebi sorodna umna bitja z lastno izrazno močjo (Fuchs, 2017: 27). Vsi imamo svoja čustva, želje, namene, motivacije in stanja, empatija pa nam omogoča, da ta prepoznamo in jih ustrezno pripišemo opazovani osebi.

Čeprav je njena osnovna definicija precej jasna in neposredna, pa o naravi te sposobnosti še nimamo pravega soglasja. Različne znanosti nam ponujajo različne odgovore na vprašanje, kaj točno je empatija in kako do nje pravzaprav pride (center v možganih, zrcalni nevroni, *mind reading*, simulacija), podobna nesoglasja pa najdemo tudi znotraj posameznih ved. Fuchs enega glavnih razlogov za ta nestrinjanja vidi v kartezijski osnovi, iz katere izhaja velik del prevladujočih teorij intersubjektivnosti – te mentalno dogajanje posameznika dojemajo kot notranji svet, ki ga od drugih ločuje epistemološki prepad, ki ga lahko prečkamo le s pomočjo sklepanja ali projekcije (prav tam: 27). Na kratko: ker um ni nekaj fizičnega, kar bi lahko neposredno videli in zaznavali (kot lahko telo), smo ljudje v osnovi skriti drug pred drugim, kar filozofija imenuje problem drugega uma. Če želimo razumeti ljudi v naših življenjih, si moramo pri tem pomagati s sklepanjem, imitiranjem ali simuliranjem njihovega stanja in na ta način bolj ali manj uspešno prečkati prepad, ki sicer leži med nami. Na takšni premisi oziroma pogledu slonita tudi teorija teorije (*theory theory*; TT) in simulacijska teorija (*simulation theory*; ST) družbene kognicije – družbeno razumevanje in empatija naj bi temeljila na projekciji lastnih notranjih modelov in reprezentacij na druge (prav tam: 28).

Se moramo res najprej ozreti vase, da lahko nato drugemu pripišemo neko stanje? V večini vsakdanjih situacij pri interakciji z drugimi v resnici ne uporabljamo domišljjskih ali simulacijskih sklepanj, da bi jih lahko razumeli. Njihove namene in čustva po Fuchsu zaznamo takoj – v njihovem izraznem vedenju in dejanjih,

pri čemer si pomagamo tudi s kontekstom oziroma dano situacijo. Ob TT in ST se tako pojavi še tretji in alternativen pristop k družbeni kogniciji, to je interakcijska teorija (*interaction theory*; IT), ki se pri razlagi družbenega razumevanja osredotoča na izrazno telesno vedenje, medtelesno resonanco, namene, vidne v dejanjih in deljen situacijski kontekst (Fuchs, 2017: 28).

Tri osnovne teorije družbene kognicije lahko povežemo s tremi perspektivami na osebe v našem okolju – prvoosebno, drugoosebno in tretjeosebno (prav tam: 29):

TEORIJA TEORIJA – TRETJESEBNA PERSPEKTIVA

Druge ume spoznamo tako, da se osredotočimo na najbolj ustrezno razlago razlogov in motivov za njihovo vedenje in dejanja, pri čemer se zanašamo na prirojeno ali pridobljeno znanje o tem, kako se ljudje načeloma obnašajo. Sklepanje izvedemo na podlagi opazovanja, torej iz tretjeosebne perspektive.

SIMULACIJSKA TEORIJA – PRVOOSEBNA PERSPEKTIVA

Druge ume spoznamo skozi prvoosebni model, ki ga sami oblikujemo o njihovi izkušnji, torej na podlagi notranje simulacije njihovega vedenja, pri čemer v sebi ustvarimo mentalno sanje, ki bi ga imeli na njihovem mestu, in ga projiciramo na njih.

INTERAKCIJSKA TEORIJA – DRUGOOSEBNA PERSPEKTIVA

Za spoznavanje umov ne potrebujemo notranjih teorij ali simulacij, saj skozi utelešena oziroma neposredna srečanja z drugimi dobimo primarno izkušnjo o njihovih čustvih in namenih. Naše povezovanje z drugimi je intersubjektivno in temelji na so-izkušanju, v njem smo udeleženi tudi sami, temelji pa na drugoosebni perspektivi.

Po Fuchsu naj bi nam dodana drugoosebna perspektiva pomagala preseči problem uma in telesa, s katerim se od svojih začetkov soočata prvoosebna in tretjeosebna perspektiva. Problem uma in telesa vidi kot posledico dosedanjega delovanja na podlagi omejujočih perspektiv, med katerimi posebno mesto pripada kartezijski (prav tam: 29). Drugoosebna perspektiva naj bi preskočila prepad med nami in drugimi tako, da »branje misli« in simulacijo zamenja z neposredno interakcijo z drugimi, ki naj bi nam omogočala so-izkušanje njihovega notranjega dogajanja – ne da bi se za to morali zatekati k notranjim teorijam in simulacijam zaznanega delovanja oziroma stanja drugih.

V našem vsakdanjem delovanju naj bi se vse tri perspektive (in posledično tudi prej omenjene teorije) v resnici prepletale in izmenjevale takole: svoje prvoosebne izkušnje uporabljamo kot nekakšen vodič za razumevanje drugega tako, da si predstavljamo, kako bi se sami verjetno počutili v njegovi situaciji (ST); občasno v interakciji z drugim uporabljamo metode domnevanja in sklepanja o njegovih namenih, željah in prepričanjih, kar poteka iz tretjeosebne perspektive (TT); obenem ljudje na neki točki našega razvoja postanemo sposobni prevzeti perspektivo

drugega in se postaviti v njegov položaj, pri čemer uporabljamo drugoosebno perspektivo (IT) (prav tam: 30).

Fuchs je mnenja, da bi morali iskati povezujoč koncept empatije, ki bi razložil oboje – osnovne in v preteklosti prevladujoče oblike utelešene intersubjektivnosti in novejše, bolj eksplicitne oblike razumevanja drugih. Sam empatijo razdeli na tri ravni ali nivoje, ki jih poimenuje primarna, razširjena in ponovljena empatija.

Primarna empatija

Primarna empatija vznikne iz neposrednega telesnega stika z drugo osebo, torej iz interaktivnega procesa, v katerega sta vključena oba udeleženca. Družbena kognicija je v tem primeru rezultat družbene interakcije kot dinamičnega povezovanja in koordinacije dveh aktivnih, utelešenih agentov (prav tam: 31).

Ob opazovanju vsakdanjih družbenih interakcij vidimo, da se udeleženci nezavedno prilagajajo drug drugemu ter koordinirajo svoje gibanje, govor in vedenje glede na svoje soudeležence – ponavljajo in imitirajo geste drug drugega, se postavljajo v enake poze, imajo podobno obrazno mimiko, sinhronizirajo ritem in hitrost svojega govora ter namenjajo svojo pozornost istim predmetom (prav tam: 31). Njihova aktivnost v interakciji je povezana in prepletena z njihovo percepcijo drugega, pri čemer gre za vzajemni vpliv med udeleženci. Po Fuchsu iz tega dinamičnega in odprtega procesa vznikne naše družbeno razumevanje, ki torej temelji na neposredni interakciji dveh utelešenih agentov. Interakcija sama preseže svoje udeležence in tako rekoč dobi svoje življenje. Ker gre za vzajemen proces, nihče izmed udeleženih nima popolnega nadzora nad razvojem ter ne more samostojno in namenoma usmerjati njegove poti. Sami so vpeti v interakcijo, na podlagi katere se učijo in glede na svoje izkušnje (kako uspešna je bila določena interakcija) prilagajajo svoje vedenje v prihodnjih situacijah (prav tam: 32).

Ta dinamični in odprti sistem, ki po Fuchsu nastane ob interakciji dveh udeležencev, ni le koordinacija njunih mentalnih svetov, temveč povezava med dvema utelešenima subjektoma in njunimi telesi – skozi očesni stik, obrazno mimiko, glas, dotik in geste se povežeta v deljeno telesno stanje (prav tam: 32). Izražanje enega vpliva na telo drugega in obratno, kar preko občutkov vključuje tudi njegova čustva. V interakciji z nekom se naša telesna shema in izkušnje razširijo na način, da vključijo tudi zaznano telo drugega, kar Fuchs poimenuje vzajemno vključevanje oziroma razširjeno telo, ki je osnova za naše družbeno razumevanje.

Vzajemno vključevanje je del našega življenja v svetu in značilnost živega telesa, da vedno sega preko svojih meja in se delno združi s svojim okoljem (recimo glasbenik in njegovo glasbilo ali slep človek in njegova palica – motorična shema telesa se pri obeh razširi do te mere, da vključi specifičen predmet kot njegov podaljšek, kot njegov aktiven del) (prav tam: 33). Do podobnega pojava naj bi prišlo

tudi pri našem stiku s soljudmi. Ob interakciji z nekom naj bi se naše telo razširilo in zajelo gibanje drugega, s tem pa začelo proces vzajemnega vpliva med udeležencema (željo po imitiranju in prilagajanju). Naša telesna shema naj bi se razširila na način, da zajame oziroma utelesi tudi drugega, s katerim smo v danem momentu v interakciji.

Posebnost opisanega procesa je, da za svoje delovanje ne potrebuje nobenih mentalnih reprezentacij ali notranjih simulacij stanja drugega, s čimer naj bi presegli problem ločevanja na um in telo in premostili epistemološki prepad med nami in drugimi. Po Fuchsu sta udeleženca na podlagi lastnega čutenja sposobna čutiti drug drugega v svojem telesu in prek tega razumeti njegovo stanje. Primarna empatija bi tako temeljila na interakciji, ki razširi naše telo na način, da zajame drugega, medtem ko se drugo telo razširi na način, da zajame naše.

Razširjena empatija

Razširjena empatija poteka na osnovi primarne empatije, a to še malce razširi tako, da vključi razumsko komponento. Ob zaznavanju drugega se ne le telesno odzivamo na njegovo stanje, kot smo videli v prejšnjem delu, temveč lahko tudi prevzamemo njegovo perspektivo, domnevamo o njegovi situaciji in poskušamo razumeti, kaj je to stanje sprožilo. Če vzamemo za primer čustvo jeze – ob zaznani jezi pri drugem lahko razmišljamo, zakaj se tako počuti, kaj je njegovo jezo povzročilo in v kakšni situaciji se nahaja ta, ki jo čuti. Na podlagi zaznanega čustva pri drugem poskušamo razumeti, v kakšnem stanju je ta, kaj razmišlja in zakaj se vede tako, kot se. S pomočjo informacij, ki jih dobimo iz konteksta (situacija, vedenje, govor itd.), in sklepanjem na njihovi podlagi lahko po Fuchsu bolje razumemo soljudi in poglobimo našo empatijo do njih (prav tam: 38). Pri tem naj ne bi šlo le za ugibanje o stanju drugega, sestavljanje mentalnih reprezentacij in notranjih simulacij – s pomočjo utelešenja drugega naj bi nam naša empatija omogočala, da si predstavljamo, kako bi se sami počutili in reagirali v isti situaciji. Razširjena empatija tako vključuje tudi drugačno, posebno vrsto simulacije, ki jo Fuchs poimenuje prevzem perspektive (prav tam: 38).

Če primarna empatija temelji na telesni ravni in poteka nezavedno ob interakcijah z drugimi, razširjena empatija stopi korak dlje in v svoje delovanje vključi tudi zavedno raven in določene kognitivne operacije. Slednje vodi namensko razmišljanje o situaciji drugega z namenom, da bi bolje razumeli njegovo stanje, delovanje in čustvovanje. Njegov temelj predstavlja domišljjski proces, v katerem sebe postavimo v vlogo drugega in prevzamemo njegovo perspektivo – na kratko: pretvarjamo se, da smo drugi. Če je primarna empatija telesna, posredna in nezavedna, je razširjena empatija domišljjska, neposredna in zavedna (prav tam: 38).

Prevzem perspektive uporabimo navadno takrat, ko poskušamo razumeti, kako na svet gleda nekdo drug – govorimo torej predvsem o bolj ali manj kompleksnih mentalnih stanjih, ki jih doživlja druga oseba. Čeprav zveni precej podobno, pri Fuchsovi teoriji razširjene empatije ne gre za notranjo simulacijo in pripisovanje stanja drugemu, ki ju zagovarja simulacijska teorija, saj temelji na telesni komponenti primarne empatije, utelešeni empatiji, ki deluje kot empatičen most med nami in drugimi. Um drugega ni nekaj skritega, o čemer lahko le razumsko uginamo, temveč okvir, v katerega se lahko postavimo na razumski, čustveni in telesni ravni. Prava empatija po Fuchsu vključuje povezovanje primarne in razširjene empatije, intuitivnih in razumskih procesov.

Ponovljena se empatija

Ponovljena empatija nas vodi še korak dlje od razširjene. Namesto zamišljanja samega sebe v situaciji drugega, lahko tudi empatično zaznavamo drugega kot osebo, ki zaznava nas kot nekoga drugega od sebe (prav tam: 41). Če malce poenostavimo: ponovljena empatija nam omogoča, da sebe vidimo iz perspektive drugega, ko ta empatično zaznava nas. Čeprav se na prvi pogled kaže kot nekakšna verzija samozavedanja, združena s sposobnostjo videti sebe skozi oči drugega ali prevzeti drugo perspektivo pri gledanju nase, pa v resnici zajema malce več kot to. Ne gre le za kognitivno operacijo, temveč posebne vrste empatičen odnos s seboj kot drugim, ki ga izkusimo iz drugoosebne, utelešene perspektive.

Sami sebe in svoje telo zaznavamo v prvo- in drugoosebni perspektivi hkrati kot nas same in kot drugega, ki ga zaznavamo. V tej empatični izkušnji tako ne izkušamo le drugega, temveč tudi samega sebe kot drugega temu drugemu. Na ta način pridobimo izkušnjo sebe kot drugega in intersubjektivni pogled na nas kot utelešene agente v svetu. Dober in malce bolj konkreten primer je občutek sramu – pri tem se sami počutimo osramočene, obenem pa izkušamo sebe v očeh drugih, kako nas gledajo in slabo ocenjujejo – sebe čutimo kot objekt njihove zaznave (prav tam: 42).

Ponovljena empatija je združitev primarne in razširjene empatije, saj vključuje intuitivne komponente prve (vpliv drugega, medtelesna resonanca) in kognitivne komponente druge (prevzemanje perspektive drugega).

Zaključek in kritika

Fuchsova teorija ravni empatije temelji na utelešeni interakciji in neposrednemu stiku s soljudmi. Empatija naj bi vzniknila iz medosebne interakcije in povezovanja udeležencev med seboj, pri tem pa igrala pomembno vlogo za družbeno kognicijo. Naše razumevanje drugih in občutenje empatije naj ne bi bil rezultat mentalnega sklepanja ali simulacije, kot zagovarjata teorija teorija in simulacijska teo-

rija, temveč naj bi temeljilo na predrefleksivni telesni vzajemnosti, ki naše telo razširi in poveže s telesom drugega. Pri tem sicer sodelujejo kognitivne komponente, kot so sklepanje, simulacija in domišljija, a te služijo predvsem kot okrepitev empatičnega potenciala za razumevanje drugih – same po sebi po Fuchsu niso ne nujno potrebne, ne zadostne za pojav empatije. Čeprav je teorija nedvomno zanimiva in nam podaja smiselno razlago medsebojne interakcije s soljudmi, vseeno zadene ob nekaj težav, ki so vredne omembe, in vprašanj, ki zahtevajo nadaljnji razmislek.

Fuchsova teorija empatije naj bi, glede na napoved v uvodu, podala odgovor na vprašanje, kako definirati, razumeti in razložiti empatijo, a se avtor v članku v resnici ne dotakne njenega izvora, temveč jo preprosto umesti v našo interakcijo s soljudmi – kaj je njena osnova, kako se pojavi in zakaj. Empatijo v besedilu načeloma imenuje za sposobnost (torej nekaj, kar nam je dano ne glede na okoliščine), kar se ujema z večino sodobnih teorij o empatiji, a v njegovem opisu bolj spominja na pojav, ki nastopi v odnosih s soljudmi in je vezan na le-te. Je empatija torej sposobnost posameznika, ki jo lahko ta bolj ali manj razvije v času svojega življenja, ali avtomatičen pojav, ki je posledica medosebnih odnosov? Kako bi potem razložili primere ljudi, ki empatije nimajo – gre za pomanjkanje sposobnosti ali napako v njihovih odnosih z drugimi? Čeprav so njegov opis, razlaga in umestitve empatije sami po sebi smiselni, pa ne zajamejo vseh njenih aspektov, popolnoma izpustijo pojav napak in ne razložijo njenega pravega izvora.

Moteča je tudi njegova omejenost na »dva utelešena subjekta, ki sta v medsebojni interakciji«, saj s tem izpusti (in ne razloži) več znanih primerov pojava empatije, ki niso vezani na neposredne medosebne odnose. Empatijo lahko čutimo tudi do ljudi, ki niso prisotni, dogodkov, ki so se zgodili v preteklosti ali na drugi strani sveta, in celo izmišljenih likov, o katerih beremo v literarnih delih. Če je temelj empatije res medtelesna resonanca, ki zahteva neposreden stik z objektom naše empatije, kot zagovarja Fuchs, kako bi potem razložili pojav empatije v takšnih primerih?

Izpostavljena omejenost medtelesne resonance je problematična tudi z vidika družbenih interakcij, saj je v njih pogosto vpetih več udeležencev (ne le dva), obenem pa se ljudje odzivamo tudi na splošno atmosfero okoli nas, ne le na točno določen vtis, ki ga dobimo od specifične osebe, s katero smo v interakciji. V obeh primerih se odzivamo na način, ki ga Fuchs opiše pri primarni empatiji (torej nezavedno, posredno in telesno), čeprav takšne situacije ne zadostijo pogojem, ki jih za vznik empatije postavlja njegova teorija.

Glavno vprašanje, ki se mi zastavlja glede na prebrano, je naslednje: lahko Fuchsova teorija zares in popolnoma preseže prepad med nami in drugimi? Nismo pri prevzemanju perspektive drugega vedno vsaj malce egocentrični in podvrženi lastnim karakternim značilnostim in preteklim izkušnjam? Fuchsova teorija je zanimiva, a na več mestih preveč preprosta, da bi lahko dobro razložila kompleksen

pojav, kot je empatija. Zastavljena je na osnovi medtelesne resonance in prevze-manja perspektive, ob tem pa empatijo razlaga kot pojav in spregleda druge oko-liščine, ki prav tako pomembno vplivajo na našo sposobnost občutenja empatije.

Naši odnosi ne temeljijo le na interakciji s soljudmi, bistveno nas definira že dej-stvo, da smo od začetka svojega življenja vpeti v svet in del le-tega. Naše priroje-ne zmožnosti, kulturno okolje in odraščanje s seboj prinašajo različne izkušnje, vzgojo, znanje, vrednote in preteklost, ki nas oblikujejo v edinstveno osebo s spe-cifičnimi sposobnostmi. Če bi empatija zares temeljila le na omenjenih mehani-zmih, to ne bi razložilo, zakaj se med ljudmi pojavljajo razlike v sposobnosti za njo. Obenem je razumevanje drugega bolj kompleksno od preprostega zaznavanja njegovega stanja, četudi na telesni ravni. Za pravi »prevzem perspektive« mor-a-mo poznati in razumeti tudi njegovo preteklost, izkušnje, prepričanja, želje in mo-tive. Vse to igra pomembno vlogo pri naši sposobnosti empatičnega povezovanja z nekom, kar jasno dokazuje dejstvo, da je empatija do bližnjih načeloma močnej-ša od empatije do ljudi, ki jih ne poznamo.

Thomas Fuchs and levels of empathy

The article deals with a critical overview of Fuchs' work *Levels of Empathy - Primary, Extended, and Reiterated Empathy* (2017) which suggests that empathy is based on embodied interaction between individuals. Fuchs attempts to introduce a cohesive concept of empathy, which he divides into three levels: primary, extended and reiterated empathy. Our understanding of others is based on prereflective interbodily reciprocity, which expands our body and connects it to that of another. Although the theory is certainly interesting, it still presents some problems. Fuchs does not elaborate on his definition of empathy, but simply places it in interaction with others. The theory itself is focused on 'two embodied entities in interaction', omitting all other occurrences of empathy. Fuchs' concept of levels of empathy, whose principal aim is to bridge the gap between us and others through a unified (interaction) theory, is also only partly successful.

Keywords: empathy, interaction theory, embodied cognition, epistemology

Literatura

Fuchs, T. (2017). »Levels of Empathy – Primary, Extended, and Reiterated Empathy«. V Lux, V., in Weigel, S. (ur.), *Empathy: Epistemic Problems and Cultural-Historical Perspectives of a Cross-Disciplinary Concept*, London: Palgrave Macmillan, str. 27–47.

Palmer, A. I. (2018). Empatija in literatura: Vpliv literature na empatijo (magistrska naloga). Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Wispé, L. (1986). »The Distinction Between Sympathy and Empathy: To Call Forth a Concept, a Word is Needed«. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50 (2), str. 314–321.